

Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

Αρχαία Κατεύθυνσης

B1. Ο άνθρωπος κατά τον Αριστοτέλη δε γεννιέται ενάρετος αλλά ούτε είναι από τη φύση του αντίθετος στην πρόσληψη της αρετής. Αντίθετα, έχει προδιάθεση, είναι δηλαδή από τη φύση προικισμένος με την ικανότητα να δέχεται τις ηθικές αυτές αρετές τις οποίες εκδηλώνει και αναπτύσσει με την άσκηση και τον εθισμό και οδηγείται στην τελείωση και ολοκλήρωση.

Ειδικότερα, ο Αριστοτέλης εξαρτά σε μεγάλο βαθμό το ήθος (= το χαρακτήρα) από το έθος (= τον εθισμό, την συνήθεια, την άσκηση σε συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς). Προς το τέλος των Ηθικών Νικομαχείων αναφερόμενος στη δυσκολία της εγκαθίδρυσης "του ευγενικού και αληθινά φιλόκαλου ήθους στις νεανικές ψυχές" απορρίπτει τις διάφορες απόψεις για τους τρόπους διαμόρφωσης αγαθών χαρακτήρων για να καταλήξει στο να αποκλείσει τη **φύση** η οποία άλλωστε δεν εξαρτάται από τον ίδιο τον άνθρωπο, και την **διδασχά** της οποίας η αποτελεσματικότητα είναι σχετική και να τονίσει τη σημασία **του έθους**, της εκούσιας δηλαδή και συστηματικής άσκησης της ψυχής του νέου. Οι απόψεις αυτές του Αριστοτέλη απορρέουν αναμφισβήτητα από το λόγο και τη διδασκαλία του Πλάτωνα ο οποίος υποστηρίζει "κυριώτατον γάρ ουν εμφύεται πασι το παν ηθος διά έθος" (Νόμοι 792e 1-2)

Υποστηρίζει μάλιστα ο Πλάτωνας ότι ο άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει κάποια ψυχικά χαρίσματα ήδη από τα πρώτα στάδια της ανάπτυξης του.

Οι δημοκρατικές αυτές αντιλήψεις του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη που εξισώνουν ηθικά τους ανθρώπους στην αφετηρία τους και αποδίδουν την ηθική διαβάθμιση που ακολουθεί στο περιβάλλον και στη συνειδητή επιλογή του αντιτίθεται στην Ομηρική αντίληψη σύμφωνα με την οποία η αρετή (η οποία σήμαινε ακόμη την κάθε ικανότητα του ατόμου) ήταν απόρροια μάθησης αλλά και θείο δώρο.

Η αριστοκρατική αυτή αντίληψη που αξιολογεί τον άνθρωπο που είναι φορέας δώρου της φύσης= θεού απαντά και στον τραγικό ποιητή Σοφοκλή, ο οποίος στο έργο του "Αντιγόνη" παρουσιάζει την ηρωίδα του να προσπαθεί να κεντρίσει τη φιλοτιμία της αδελφής της Ισμήνης λέγοντας :

"Έτσι έχουν αυτά για σένα και θα αποδείξεις γρήγορα αν είσαι εκ φύσεως γενναία ή είσαι δειλή αν και κατάγεσαι από ευγενείς γονείς." (στιχ. 37-38) Πρεσβεύει δηλαδή ο Σοφοκλής την αρχαϊκή αντίληψη σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι γεννιούνται λιγότερο ή περισσότερο δεκτικοί στην αρετή προσθέτοντας μάλιστα ότι η δεκτικότητα αυτή συνδέεται με την κοινωνική τάξη από την οποία προέρχονται.

B2. Στο φιλοσοφικό σύστημα του Αριστοτέλη είναι θεμελιώδης η διάκριση – συχνά αντιθετική – των εννοιών "δύναμις – ενέργεια". Ως "δύναμις" ορίζεται η δυνατότητα που έχει ένα πράγμα ή ένα ον να γίνει ή να κάνει κάτι · ως "ενέργεια" ορίζεται η εκδήλωση, ανάπτυξη και πραγμάτωση αυτής της φυσικής δυνατότητας. «Αι δυνάμεις" είναι τα *a priori* (= τα πρότερα) στοιχεία, ενώ "αι ενέργειαι" είναι τα *a posteriori* (= τα ύστερα) στοιχεία του ανθρώπινου όντος. Και τα πρωτογενή και τα υστερογενή στοιχεία χαρακτηρίζουν τον άνθρωπο : "αι δυνάμεις" έχουν μόνον χρονική προτεραιότητα έναντι "των ενεργειών". Ο Αριστοτέλης, βέβαια, στο χωρίο αυτό θεωρεί ότι τα "ενεργεία" στοιχεία έχουν μεγαλύτερη αξία από τα "δυνάμει". Υποστηρίζει με αυτή τη διάκριση ο Αριστοτέλης ότι μόνο αν ο άνθρωπος ενεργοποιήσει (ενεργεία) τις φυσικές προδιαθέσεις του (δυνάμεις) μπορεί να οδηγηθεί στην πραγμάτωση της αρετής.

Αξιοποιώντας τις δύο αυτές έννοιες ο Αριστοτέλης προβαίνει σε δύο συλλογισμούς που ενισχύουν την αποψη του για το μη έμφυτο χαρακτήρα των ηθικών αρετών.

Αρχικά ο φιλόσοφος στηριζόμενος στη μέθοδο της σύγκρισης- αντίθεσης υποστηρίζει ότι ορισμένα χαρακτηριστικά υπάρχουν στον άνθρωπο εκ φύσεως ως δυνατότητα (π.χ. οι αισθήσεις της όρασης και της ακοής) οι οποίες μετατρέπονται σε ικανότητες καθώς προχωρούμε σταδιακά στην ενεργοποίησή τους, τις εφαρμόζουμε δηλαδή στην πράξη · επειδή δηλαδή γεννιόμαστε κάποια στιγμή με τη φυσική ιδιότητα της όρασης ή της ακοής μπορούμε να αρχίζουμε ύστερα να βλέπουμε και να ακούμε. Αντίθετα στην περίπτωση των ηθικών αρετών πρώτα τις εφαρμόζουμε στην πράξη και μετά τις αποκτούμε, προηγείται δηλαδή η ενέργεια από την απόκτηση της συγκεκριμένης ιδιότητας = δύναμης = ικανότητας κάποιας συμπεριφοράς. Προηγείται για παράδειγμα η επανειλημμένη άσκηση σε πράξεις ανδρείας ή δικαιοσύνης και σύνεσης προκειμένου να αποκτηθεί η ιδιότητα του ανδρείου του δίκαιου και του συνετού αντίστοιχα. Η αντίθεση αυτή ανάμεσα στα φυσικά γνωρίσματα του ανθρώπου και στις ηθικές αρετές πιστοποιεί ότι οι φυσικές αρετές δεν είναι έμφυτες.

Στη συνέχεια με τη μέθοδο της αναλογίας, συγκρίνοντας δηλαδή τον τρόπο πρόσληψης ηθικών αρετών και τεχνικών δεξιοτήτων ο Αριστοτέλης κατάλήγει στο συμπέρασμα ότι οι ηθικές αρετές είναι επίκτητες, προϊόν δηλαδή εθισμού, επανάληψης ομοιοτροπών πράξεων. Συγκρίνοντας δε τις ηθικές αρετές με τις τεχνικές δεξιότητες ως προς τον τρόπο πρόσληψής τους εισάγει και τη χρονική βαθμίδα του ταυτόχρονου ως προς τη χρονική σχέση του δυνάμει και του ενεργεία. Η επανάληψη δηλαδή της αντίστοιχης ενέργειας οδηγεί στην ταυτόχρονη απόκτηση της τεχνικής δεξιότητας ή της ηθικής αρετής. Οικοδομώντας δηλαδή ή παίζοντας κιθάρα γίνονται οι οικοδόμοι και οι κιθαριστές και ενεργώντας με ανδρεία ή δίκαια δίνονται με αναλογία οι ανδρείοι και οι δίκαιοι.

B3. Ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία ...ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα (σελ. 139-140 σχολικού βιβλίου).

B4. φέρεσθαι: διαφορά/ φόρος

δέξασθαι: παραδοχή/ διάδοχος

τελειούμενοις: τελειότητα/ τελειομανία

κομιζόμεθα: μετακομίζω/ κόμιστρα

ιδειν: ιδεατός/ ιδέα

Γ. Μετάφραση

Και οι Αργεῖοι κατά το ίδιο χρονικό διάστημα αφού εισέβαλλαν στην Φλειασία και αφού έπεσαν σε ενέδρα, και από τους Φλειασίους και από τους δικούς τους εξόριστους σκοτώθηκαν περίπου ογδόντα. Και οι Αθηναῖοι (ορμώμενοι) από την Πύλο πήραν πολλά λάφυρα των Λακεδαιμονίων. Και οι Λακεδαιμόνιοι γι' αυτό το λόγο αφενός πολεμούσαν αυτούς χωρίς να καταλύσουν επίσημα την ανακωχή, διακήρυσαν αφετέρου, αν κάποιος από τους ίδιους θέλει να λαφυραγωγήσει τους Αθηναίους. Και οι Κορίνθιοι πολέμησαν τους Αθηναίους για κάποιες προσωπικές τους διαφορές (-διενέξεις). Οι υπόλοιποι Πελοποννήσιοι παρέμεναν άπραγοι. Και οι Μήλιοι κυριεύσαν το τμήμα του κυκλικού τείχους των Αθηναίων που βρίσκονταν κατά μήκος της αγοράς αφού επιτέθηκαν τη νύχτα και σκότωσαν άνδρες και αφού έφεραν μέσα σιτηρά και όσα περισσότερα εφόδια μπορούσαν, αφού αναχώρησαν, έμεναν αδρανείς.

Γ1.α.

ἔλαβον → ειληφέναι

ἐπολέμουν → πολέμησον

ἐκήρυξαν → κηρύξοι

εἶλον → αἶρησθε

προσβαλόντες → προσέβαλες

Γ1.β.

φυγάδων → φυγάδι

πολλήν → πολύ

σπονδάς → σπονδην

τινῶν → τινάς

περιτειχίσματος → περιτειχισμάτων

Γ2.α.

ὑπό Φλειασίων: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός του ποιητικού αιτίου από το "λοχισθέντες"

δι' αὐτό: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας, προσδιορίζει το "επολέμον"

αὐτοῖς: αντικείμενο στο ρήμα "επολέμουν"

ἰδίων: ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στο "διαφορῶν"

νυκτός: επιρρηματικός προσδιορισμό, γενική του χρόνου στη μετοχή "προσβαλόντες"

ἀναχωρήσαντες: χρονική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα ησύχαζον, υποκείμενο της μετοχής στο εννοούμενο αυτοί, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος.

Γ2.β.

Οὔτοι ἔλεγον καί τούς ἐκ τῆς Πύλου Ἀθηναίους Λακεδαιμονίων πολλήν λείαν λαβεῖν.

Πανελλήνιες 2009
Ἐκκεντρο
Φροντιστηριακός Οργανισμός